

Стеван Дамјановић зв. Леко је рођен 1911. године у Слијепчевићама код Брчког као други по старости од четири сина Боже Дамјановића командантовог оца, и мајке Петре (рођене Божић из Г. Чађавице). Најстарији син ове породице - Милорад једини се није школовао и остао је да обрађује велико имање Дамјановића, које су ови стекли куповањем беглука, а својим радом имао је породични задатак да помогне школовање млађе браће.

Стеван Дамјановић је завршио основну школу у оближњем Брезовом Пољу, а средњу трговачку у Бијељини где је био познаник и са Мухамед-бегом Прељубовићем једним од ретких муслимана који ће касније бити блиски Дражин сарадник.

Након тога, Стеван завршава 1931. године 56. класу ниже војне академије, а затим похађа и Вишу војну академију у Београду, а рат га затиче као капетана 2. класе.

Почетак Другог светског рата је затекао капетана Стевана Дамјановића баш у Бијељини на месту командира 4. митраљеске чете у 6. пешадијском пуку "Краљ Александар Први" у Церској дивизији.

Већ 6. априла 1941. године добија наређење да се крене у правцу Смедеревске Паланке, да би у ратном метежу дошао до Чачка и Ужица где је његова јединица имала већи оружани сукоб са Немцима 14. априла, када је и рањен Лекин командант батаљона, па је на његово место за команданта батаљона именован капетан Дамјановић.

Већ 17. априла је пао у немачко ропство у Ужичкој Пожеги, али је исте ноћи успео да побегне. Вероватно је Дража капетану Стевану Дамјановићу дао надимак Леко и упутио га у његов родни крај да организује наставак борбе против окупатора и да пружи отпор усташком геноциду над Србима. Заједно са Ристом Ђуковићем и још неколико десетина четника стигао је 20/21 августа 1941. године на Мајевицу, у Тобут код куће Керовића. Ту је убрзо извршио повезивање са свим оним људима који нису били предали оружје и који нису признавали окупацију.

Све до фебруара 1942. године сви четнички устаници и припадници партизанског покрета били су заједно, иако је било међусобног ривалитета. Леко је у таквим условима тешко успевао да испуни задатак и да изврши реорганизацију свих мајевичких четника.

Међутим, захваљујући војничком знању, својим личним квалитетима и подршци народа, успео је да створи српске јединице нарочито у селима Подмајевице за одбрану од усташке агресије.

Наравно, пре стварања корпуса 1944. године, Лека је прво створио Зворнички четнички одред, а наредбом мајора Јездимира Дангића од 1. 11. 1941. године. именован је за команданта овог одреда јачине око 200 људи. Тада су од четничких јединица у овој регији деловали само још: Брчански батаљон Аце Медунића, Драге Глигића у Семберији, батаљон Ђуре Бижића и батаљон Јоце Јаковљевића код манастира Тавне, а убрзо и одред команданта Керовића.

До средине 1942. године Лекине јединице су имале око 120 борби против непријатеља.

У првим устаничким акцијама 194. године свакако учествује и сам Леко, мада је увек имао резерву због присуства марксистичких устаника чврство организованих у ешалонима КПЈ.

Можда управо због српске доброте и попустљивости касније четничког војводе Керовића у кућу његовог оца бившег народног посланика и председника општине у Тобуту, усељава се и штаб управо ненародних елемената.

Ови ненародни елементи- дакле српски душмани су окупљали градску полуинтелигенцију из Бијељине и Тузле задојену Марсковом идеологијом у заблудама. Понеки сеоски ђилкош и пробисвет одмах им се придружио.

Исто тако уз њих би пристајале поједине сеоске распуштенице аморалне жене којима је пријало друштво " другарица" у панталонама са новим погледима на свет, толико другачијим од српске сеоске средине Мајевице. Очи успавених сеоских удавача остајале су на лицима ових "доктора" из града.

Њихов разорни рад увелико је давао резултате, па би прво наседали партизанској титоистичкој пропаганди доброћудни сељани, затим често и веће неуке српске масе, а након тога остали су на силу морали бити партизани.

За око пола године оваквог деструктивног рада партизани одличном организацијом са тајним партијским ћелијама и под вођством међународног пролетеријата и Коминтерне, постигли су запажене резултате, и грађански рат међу Србима у овом крају потпаљен је од фебруара 1942. године.

Свакако да је један учени официр и добар Србин као што је био командант Леко одмах уочио шта спремају комунисти и увек је према тим лицима био врло резервисан, а од фебруара 1942. године и у потпуном оружаном непријатељству. Стога никада није могао да прихвати као своје такве Србе који су им то у почетку омогућили, и ту треба тражити одређено неслагање између прва два човека четничког покрета Мајевице и Семберије, између Леке и Керовића.

У првој великој ратној операцији на Мајевици усташе су након устаничког заузимања касарне у Лопарама 7-8. септембра 1941. године, са 4 батаљона снаге око 2.000 људи на Усековање 11. септембра 1941. године у Тобуту спалиле куће Керовића и заједнички устанички штаб, а Леко у таквом сукобу није узимао учешће.

Леко је некако управо у ово време 24. септембра 1941. године извршио значајнији ратни подухват, а то је била борба код Пиперачког моста када су његови устаници зауставили разуларено дивљање хрватско-муслиманских усташа по српским селима, и након те победе почиње да се ствара легенда о Леки као правом заштитнику српског народа.

Следећа значајна ратна акција на Мајевици био је заједнички напад свих устаника на усташко упориште Корај, из кога су кретали многобројни злочиначки походи против Срба. Тако је у новембру 1941. године из Кораја извршен покољ у коме су муслимани побили око 50 Срба у Пушковцу и Тутњевцу.

Српски устаници напад на Корај нису извели ни из какве обијести, јер су се Срби тада нашли у врлом тешком положају у саставу крајњи непријатељске НДХ и под окупацијом Немаца. Четници нису срљали у нападе, него су врло одмерено предузимали одбранбене акције како би сачували српски народ, и покушали га спасити за наредна времена.

Један напад на Корај одиграо се на Врачеве 14. 11. 1941. године, али главни напад је био 27. новембра 1941. и након њега се показало да се Срби у овим крајевима неће предати без борбе. Занимљиво је да су и партизани узели учешћа у овом нападу на Корај из чисто тактичких разлога, а након уласка у Корај њихов командант Фадил Јахић-Шпанац је омогућио бекство многих усташа.

Већ у нападу на Корај се видело да су партизани у крајњем циљу радили против српских интереса. Фадил је у Корају лично забранио стрељање усташких злочинаца. Исто тако партизанска пракса је била да када заробе усташу не ушине му ништа, позивајући се на хуманизам и ратно право, а када ухвате четника редовно га муче и убију.

Сутрадан после битке на Корају муслимани из Теочака су напали Прибој и Пељаве, а четници су узвратили нападом 3. 12. 1942. године на Теочак када је спаљена Сњижежница, али истог дана муслимани из Челића су напали Миросавце и убили преко 100 Срба.

Сукоб четника и партизана избио је још крајем 1941. године после неуспеха преговора Дража - Тити. Партизани су на Мајевици добили директиву да чим довољно ојачају униште четнике. Управо је Леко одлучио да прекине ову негативну активност партизана и да протера са Мајевице. Реч је о борбама четника и партизана 20-28 фебруара 1942. године, а почели су нападом на партизански штаб на Вукосавце када су погинули Шпанац, Ирац и други партизански команданти. Сукоб се завршио након неколико дана крвавих борби 28. фебруара 1942. године протеривањем партизана са Мајевице и Семберије.

Партизани су у току ових борби показали своје праве намере. Оно што је настало после 20. фебруара 1942. године могло се називати само "црвеним терором" и антисрпском хистеријом. Колико су неки Срби међу партизанима били однарођени показују сви подаци да су редовно заробљеним четницима приређивали најгора мучења уз редовно псовање српске мајке. Показало се тако да су ови јањичари били сличним оним ранијим јањичарима који су били исто тако српска деца и младићи, али преваспитани постајали су најжешћи Турци. У овом партизанском терору убијено је много виђених Срба, као резервни поручник Љубомир Антић учитељ у Угљевику, активни наредник Андрија Поповић из Корените, Лекин брат и рођак Милорад и Рајко Дамјановић, као и низ других.

Поменути акцију покренуо је лично Леко, а највише су му помогли Мајевички четнички батаљон под командом Љубомира Антића, Јабланички батаљон под командом Лекиног брата Јове Дамјановића званог Грујо и Подрињски четнички батаљон са командантом Јовом Радићем.

У наставку борби кад је кренуо поменути терор и остали четнички команданти су узели учешћа у протеривању партизана, а међу њима и Ђуро Бижић и Радивоје Керовић.

Када је средином 1942. године створена Мајевичка четничка бригада на кратко је њен командант био војвода Керовић, иако Дража 4. марта. 1942. за њеног првог команданта именовоа Леку Дамјановића. Због поменутих разлика између Керовића и Леке, Дража је био принуђен да ову јединицу преименује у Мајевичко-Посавску бригаду и да з команданта именује ново лице, тада капетана 1. класе Драгослава Рачића, а Керовић је тада именован за команданта позадине у бригади. Леко је тада средином 1942. године у бригади био командант Подрињског четничког одреда који је тада имао четири батаљона (Подрињски, Зворнички, Тавненски и Хајдучки батаљон).

Остали одреди ове бригаде су били Мајевички четнички одред са командантом поручником Томинчевићем (Пожарнички, Планински и Мајевички батаљон) затим Семберски четнички одред са командантом жандамеријским наредником Ђуром Бижићем (Дрински, Угљевачки, Бијељински батаљон / командант Рајо Бањичић/ и Рачански батаљон и на крају Посавски четнички одред са командантом капетаном Јованом Прњатовићем.

За следећег команданта Мајевичко-Посавске бригаде наметнуо се после одласка Рачића, Ђуро Бижић, а после његове погибје на Малешевцима 28. 11. 1942. године командант тада постаје Леко. Након прерастања ове бригаде у корпус 1944. године, командант Мајевичког четничког корпуса је постао капетан 1. класе Стево Дамјановић Леко. Све активности четника Семберије и Мајевце скоро цело време трајања рата у многеме су зависиле од деловања овог човека. Четници су својим радом ипак успели да српски народ овог краја сачувају од тоталног истребљења. Командант Леко Дамјановић је одржавао сталне контакте са Дражом Михаиловићем, а имао је добре односе и са већином других четничких команданата. Цело време трајања рата носио је велику браду и косу коју је некада везивао у перчин, или плетеницу. У рату је као и његов врховни командант занемарио жене, и остао је неожењен, а када је погинуо 1945. године имао је 34 године живота.

Имао је присне контакте са Рајом Бањичићем и професором Бакајлићем, једним од српских идеолога и главних четничких теоретичара по коме се данас у Бијељини назива једна улица, а такође и са Савом Ивковићем и другим значајним Србима овог краја.

Свој штаб је најчешће држао у Подрињу у планинском пределу изнад Роћевића.

Исто како је истина о српској борби и четницима у 2. светском рату успешно сакривена од стране Титових следбеника, исто тако је смрт првог човека српског покрета отпора Семберије и Мајевце дуго времена остала мистерија.

Наиме, ликвидација Леке и Раје Бањичића (1945 године) је извршена тако мучки да о томе ни сама Удба није имала сигурне чињенице и годинама након тог догађаја покретала је обимне истраге да установи да ли су њих двојица још међу живима.

Српски народ Семберије и Мајевце (онај део који је остао веран старим српским идеалима) као и сами чланови породица команданта Леке и Раје, веровао је да је њихов командант жив и да ће опет доћи да спасе Србе тог краја.

У тешким временима Титове страховладе, Србима овог краја је остало једино да се надају у Божија чуда.

Први човек Равногорског покрета отпора и најзначајнија историјска личност српске борбе у Другом светском рату у региону Семберије и Мајевце преселио се у вечност и легенду.

Време од пола века које је касније уследило у свести многих Срба избрисало је осећај за српство, православну веру и традицију, а српске легенде су полако бледиле.

Тек догађаји новог рата дали су сигурне аргументе да се на основу њих вреднују људи и догађаји у Другом светском рату.

После свега сигурни смо да је борба Леке команданта била на линији српства више од свих у овом крају.

BR. 125

**OBAVEŠTENJE ŠTABA MAJEVIČKE ČETNIČKE GRUPE OD 18. JULA 1942.
POTČINJENIM JEDINICAMA O PREGOVORIMA SA NEMAČKOM KOMANDOM U TUZLI¹**

ŠTAB MAJEVIČKE ČETNIČKE GRUPE Str. Pov. Br. 38

18 jula 1942 g.

POLOŽAJ

KOMANDANTU DRINSKOG² ČETNIČKOG BATALJONA

Položaj

Na dan 18 o.m. od strane ove grupe određeni delegati³ odazvali su se pozivu pretstavnika njemačke vojske u Tuzli i posetili ga, a on im je tom prilikom pored ostalog izjavio:

Da Njemačka Vojska ima od svojih pretpostavljenih starešina naređenje da u svakom slučaju pomogne hrvatsku državu i da je po svaku cenu i svim raspoloživim sredstvima održi, takođe ima naređenje da u hrvatskoj državi po svaku cenu održi red i mir, što da će njemačka vojska da ga sprovede sa Hrvatskim Domobranstvom.

Nemačka Vojska da će svakog onog uništiti, koji misli i želi da razbije Hrvatsku Državu. Do sada se imalo dosta razumevanja i strpljenja prema svima takovim, ali će se u slučaju ne pokoravanja preduzeti najstroži je mere i da će se svaki onaj uništiti koji želi nered u Hrvatskoj Državi. Dalje je izjavio da Hrvati stoje u najtešnjim odnosima sa Njemačkom Vladom i Njemačkom Vojskom i da je od Vlade dobio naređenje, da Hrvatsku Državu u svakom slučaju brani. Prema tome da svakome mora biti jasno, da Njemci neće trpiti nikoga ko radi protiv Hrvatske Države, da više neće trpiti ni najmanji nered; prošle godine da se trpilo, ali da se to više nikako neće trpiti.

Posle toga pitao je pretstavnik Njemačke Vojske Izaslanika Četnika, da li su Četnici voljni, i pod kojim uslovima da sarađuju sa Njemačkom Vojskom i Hrvatskim Domobranstvom, na što su pretstavnici Četnika posle dužeg većanja nasamo podneli svoje uslove:

1. Da Četnici ostaju kod onih uslova koji su podneseni predstavnicima Hrvatske Vlade u pregovorima u Loparama dana 15 juna o.g.⁴ dajući još i slijedeću rezoluciju koja doslovce glasi:

2. Priznajemo Njemačku okupaciju Jugoslavije. Izjavljujemo da smo spremni lojalno saradivati sa Njemačkim Vlastima pod sledećim uslovima:

a. Da se na teritoriji Bosne i Hercegovine potpuno ukinu sve ustaške postrojbe i svi razni dobrovoljački zdrugevi te da Hrvatsko Domobranstvo bude direktno podvrgnuto Njemačkoj Komandi.

b. Da se puste na slobodu svi politički zatočnici Srbi koji su pod bilo kakvom političkom formom lišeni slobode. Konstatujemo, da je većina Srba samo radi svoje Srpske nacionalnosti proganjana, iako je to sasvim drukčije predstavljano. Dopušteno ispitivanje izvesnih sumnjivih slučajeva, ali to ispitivanje imaju da vrše Njemačke Vlasti.

c. Tražimo, da se u svoj unutrašnjoj upravi kao i svim državnim i samoupravnim preduzećima uposle Srbi, ne prema svojoj brojčanoj zastupljenosti, jer ta je u posljednje vreme silom poremećena, nego prema kulturnom i ekonomskom položaju koji su Srbi zauzimali u momentu kapitulacije Jugoslavije. Da se Srbima koji su raznim Hrvatskim mahinacijama ekonomski oštećeni ili koji su morali da napuste teritoriju današnje N.D.H. omogući obeštećenje odnosno povratak na svoja imanja. Da im se zagarantuje lična imovinska bezbednost i omogući nesmetan sav kulturni, verski i ekonomski rad u našoj sredini. Tražimo da se ispita poreklo kapitala onih ljudi koji su se koristili ratnom konjunkturuom i političkom potlačenošću Srba i da im se imetak oduzme u korist države. Da se svima Srbima kojima su razne ustaške, dobrovoljačke pa i vojničke formacije opljačkale, uništile ili popalile njihova dobra ista iz sredstava države odmah nadoknade. Konstatujemo, da su mnoga Srpska preduzeća morala likvidirati, ili su na putu da likvidiraju, samo zahvaljujući raznim hrvatskim mahinacijama. Tražimo da se takvom stanju jednom za uvek učini kraj, i da se oštećenim Srbima iz sredstava države nadoknadi šteta. Da se onemogući moralno i duhovno mrcvarenje Srba, i da se Srbi prestanu smatrati nekim nižim podređenim bićima te da im se zagarantuje ono mesto koje po njihovim prirodnim intelektualnim i ekonomskim sposobnostima pripada.

Pod takvim uslovima pristajemo na lojalnu i korektnu saradnju sa Njemačkim Vlastima i Hrvatskim Domobranstvom i garantujemo, da ćemo na teritoriji koju smatramo svojom zavesti potpuni red i mir i da ćemo svaki pokušaj stvaranja nereda, ma od koga on dolazio, oružjem sprečiti.

Nadamo se, da će Njemačke Vlasti uvideti opravdanost ovih naših zahteva i da neće dozvoliti suviše prolevanje krvi, nego da će nam omogućiti da nastavimo miran i radni život na svojim imanjima na korist Narodu i Državi i čitavoj Evropskoj zajednici.

U nevezanom razgovoru prikazali smo prilika pod kojima su živjeli Srbi posle stvaranja Hrvatske Države, da su proganjani i ubijani bez ikakve krivice i suda što nas je potaklo da smo se morali dići na oružje.

Pretstavnik Njemačke vojske izjavio je na to, da sve pojedine slučajeve, gde su Srbi bili proganjani, zlostavljani i ubijani po bilo kome bez ikakvog suda, ispitamo i prijavimo, a počinitelji da će biti pozvani na odgovornost.

Prednje dostavljamo komandantima Bataljona na znanje, s tim da će Komandanti biti pozvani na sednicu,⁵ gde će im sve biti u detaljima saopšteno.

M.P.⁶

Str. Pov. br. 49/42 god.

u akta

Komandant

Vojvoda Majevički

Rad.⁷ B. Kerović

M.P⁸

AĐUTANT

Stan.⁹ Todorović

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, Ča, k. 233, reg. br. 17/2 (BH-X-487).

² Ta reč je dopisana mastilom.

³ Delegati su bili Mirko Đukanović, ađutant komandanta Majevičke četničke grupe, Ljubamir Petrović, komandant Brčanskog bataljona i Branko Jeremić, komandant pozadine (Arhiv VII, Ča, k. 233, reg. br. 19/2).

⁴ Vidi dok. br. 91, nap. 7.

⁵ Sednica je održana 20. jula 1942. Na njoj je delegat Mirko Đukanović podneo usmeni izveštaj o toku razgovora sa nemačkom komandom u Tuzli. Na sednici je donet zaključak da niko ne sme izdavati nikakve letke niti voditi posebne pregovore sa predstavnicima NDH, nemačke vojske i Muslimana bez odobrenja Štaba grupe, određena su lica koja će nastaviti pregovore sa nemačkom komandom kao i zaključci organizacionog i ekonomskog karaktera (Arhiv VII, Ča, k. 233, reg. br. 19/2). Odgovor nemačkoj komandi u Tuzli upućen je 10. avgusta 1942 (vidi dok. br. 142).

⁶ Okrugli pečat: »Četnički odred vojvode majevičkog. S verom u Boga za kralja i otadžbinu«.

⁷ Radivoje.

⁸ Okrugli pečat: »Drinski četnički bataljon. Komanda«. 9 Stanko.

BR. 135

**NAREĐENJE KOMANDANTA MAJEVIČKE ČETNIČKE BRIGADE S POČETKA AVGUSTA
1942. KOMANDANTU DRINSKOG BATALJONA DA NE NAPADA NEMACKE
OKUPACIONE TRUPE¹**

NAJHITNIJE!

KOMANDANTU DRINSKOG BATALJONA

Položaj

Već nekoliko dana taj bataljon je u akciji i zauzeo je neke nove položaje a da ova grupa² ni jednim slovom ni jednom rečju o tome nije izveštena.

Juče je njemačka komanda pozivala komandanta brigade³ i preko svoga izaslanika saopštila da su četnici presjekli put Bijeljina — Zvornik i da su porušili neke objekte na putu kao i da su napali na Njemačke kamione i ranili jednog njemačkog vojnika.⁴ Kao reakciju na sve to, Njemci su naredili da se u Bijeljini, Zvorniku i Tuzli odmah uhapsi 150 najuglednijih Srba, koji će odmah biti streljani ako se hitno taj put ne oslobodi i most ne popravi. Osim toga Njemci su spremni da pošalju i kaznenu ekspediciju protiv četnika. Za sve ovo dat je rok ponedjeljak 10 ovog meseca.⁵

Do sada Vam je više puta skretana pažnja na opasnost koja nam pretila od Njemaca ako ih budemo izazivali ali i pored svega toga Vi ste bez znanja i odobrenja ove komande preduzeli nerazmišljene akcije s čim dovodite u pitanje kako živote 150 Srba tako i cijelu našu akciju na Majevidi. Trebate imati na umu, a to znamo iz iskustva, da Njemci, kada se izazovu ne biraju sredstva da unište svakoga onoga koji radi protiv njihovih interesa. I Vi možda sami znate da Njemci ne prežu ni od čega i ako pošalju kaznenu ekspediciju na Majevidu možemo sa sigurnošću računati da ni jedno selo neće ostati čitavo a od Srba možda će ostati samo deseti deo žena i djece i to bez krova nad glavom i bez zrnke hrane. Njemačac više ratuje protiv civilnog stanovništva nego protiv boraca.

Mi se nismo digli na oružje samo da bi spasili svoje gole živote nego u prvom redu da zaštitimo i spasemo ovaj jadni narod u Majevidi a ovakvim svojim delima mi možemo samo da ga upropastimo.

I sam naš vrhovni komandant Ministar vojske u Otadžbini Draža Mihailović koji je neosporno najveći neprijatelj Njemaca, naređuje da svakako držimo primirje dok ne dođe odlučan momenat⁶ kada će se u isti čas povesti borba u cijeloj Jugoslaviji a možda i na cijelom Balkanu. Budemo li nepromišljeni, radili svako na svoju ruku zaneseni ličnim ambicijama i ne misleći o posledicama svega toga, može se desiti samo to da u tom odlučnom momentu Majevidica bude onemogućena za svaku akciju i da u tom času na njoj možda [ne] bude

Srpske glave. Dok se drugi, iskorišćujući ovo primirje koriste za naoružanje, organizaciju i potpuno pripremanje za opšti ustanak, mi svojim nepromišljenim postupcima možemo samo da srljamo u očitu propast.

Ja vas molim da ovo ne shvatite kao znak malodušnosti i bojazni od neprijatelja, jer i sami znate da za ovu godinu dana borbe, nikada nisam pokazao strah ni pred kakvim neprijateljem ali je danas u pitanju ne naša, četnička glava, nego spas celog Srpskog naroda u Majevisi. Treba da imate na umu da je hrvatska vojska pod direktnom komandom Njemaca i da danas iza Hrvata stoje Njemci koji su nam već stavili do znanja da neće birati sredstva da unište svakog onog koji je protiv njih.

Pod tim izrazom »svakog onog« treba razumeti sav civilni narod, žene i djecu a ne nas Četnike, jer mi Četnici sklanjajući se u šume i planine možemo da se spasemo i sačuvamo ali narod to nije u stanju.

Danas sam isto dobio akt sa kojim nam Njemci garantuju da kasnije, kad sporazum postignemo, daju puteve: Čelić—Površnice, Busija—Požarnica, Kalesija—Snagovo, Janja—Branjevo, i Bijeljina—Brezovo polje.⁷

Imajući sve ovo u vidu, mišljenja sam da bi hitno trebalo, za sada osloboditi put, Bijeljina—Zvornik i opraviti porušeni most jer taj je put potreban Njemcima i koji kategorički traže da se to u interesu mira odmah učini.

Radi toga pozivam Vas da mi najdalje do nedelje ⁹. o.m. podnesete izveštaj o učinjenom kako bi mogli blagovremeno izvestiti njemačku komandu.

Svako mora biti svestan toga da je nama cilj jedini da zaštitimo i sačuvamo naš Srpski narod u Bosni. Pametan čovek mora znati da mi nismo u stanju odlučiti ratom, nego će to da učine veliki frontovi, a mi ćemo pametnim taktiziranjem sačuvati ovaj narod, našu snagu i naše oružje do odlučnog momenta kada ćemo jedanput za svagda riješiti pitanje Bosne. Budemo li do sada, kada prilike još nisu svršene, izgubili svoje položaje i ovaj teren i upropastili cijeli Srpski narod u Majevisi onda nam to oslobođenje može doneti samo štetu jer će tada Turci i Hrvati biti u apsolutnoj brojnoj nadmoćnosti u Bosni koja je ostala bez Srba. Desi li se to onda grijeh i odgovornost za upropašteni Srpski narod pada na one, koji su svojim nepromišljenim aktima i akcijama doveli do toga.

Nikome ne dozvoljavam da više mrzi Hrvate, Ustaše i Nemce od mene a dosadašnjim svojim radom i svojom borbom to sam i dokazao ali svestan nove situacije, ja sam uvideo kao i mnogi drugi da je došlo vreme kada se mora raditi više glavom, politikom, lukavstvom nego oružjem, koje će nam trebati tek onda kada se zato da znak od strane naše vrhovne komande⁸.

Naredba Br. 26/429 Akt, za nevršenje akcija

M. P.10

Đuro Bižić

¹ **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, Ča, k. 210, reg. br. 35/2 (BH-V-10990).**

² i ³ **Radi se o istoj jedinici, o Majevičkoj četničkoj grupi, odnosno Majevičkoj brigadi. Grupa je preimenovana u brigadu 31. jula 1942. (Arhiv VII, Ča, k. 210, reg. br. 18/2).**

⁴ Napad je 3. avgusta 1942, kod s. Branjeva izvršila grupa od oko 20 četnika (Zbornik NOR-a, tom IV, knj. 6, dok. br. 172).

⁵ Tj. avgusta 1942.

⁶ Vidi dok. br. 2, nap. 2.

⁷ Taj akt redakcija nije pronašla.

⁸ Tekst u nastavku je dopisan na poledini originala.

⁹ To je naredba komandanta Drinskog četničkog bataljona od 8. avgusta 1942. izdata povodom slučaja četnika Miodraga Majstorovića koji je »pravio greške i tom prilikom trebao je biti razoružan«. Uspeo je da pobegne sa 4 četnika, ali se ističe da će takva sudbina snaći sve one koji pokušaju »ma kakav bunt u bataljonu« (Arhiv VII, Ča, k. 210, reg. br. 21/2).

¹⁰ Okrugli pečat: »Drinski četnički bataljon — Komanda«.

BR. 144

**OBAVEŠTENJE ŠTABA MAJEVIČKE ČETNIČKE BRIGADE OD 14. AVGUSTA 1942.
KOMANDANTIMA BATALJONA O PREGOVORIMA SA PREDSTAVNIKOM NEMACKIH
TRUPA1**

ŠTAB MAJEVIČKE ČETNIČKE BRIGADE

Str. Pov. br. službeno

14 avgusta 1942 god POLOŽAJ

SVIMA KOMANDANTIMA BATALJONA

Danas prije podne, došao je u Lopare Komandant Njemačke vojne sile za istočnu Bosnu i pozvao pretstavnike četnika radi zdogovora.² Od strane ovoga štaba tim razgovorima su prisustvovali: Vojvoda, načelnik štaba Jovan Đ. Dorđević, i ađutant Mirko Dukanović i Komandant Majevičkog bataljona Rado Tominčević.

Pretstavnik Njemačke vojne vlasti, saopštio je da se, naročito u posljednje vrijeme dešavaju od strane četnika razni napadi na Hrvatsku vojsku, saobraćajne objekte i sl. a bio je jedan slučaj i napada na njemački sanitetski auto, te se iz svega toga jasno vidi da četnici ne održavaju ugovoreno primirje,³te radi toga je Njemačka Vojna sila prinuđena da četnicima postavi slijedeće uslove:

1) Ako četnici žele da sačuvaju svoju teritoriju od uništenja, i da na istoj sačuvaju narod, red i mir, moraju bez-uslovno da predaju oružje, i to samo Njemačkoj vlasti, jer su Nijemci u Istočnoj Bosni preuzeli svu vojnu vlast, i pod njihovom Komandom stoji Hrvat, domobranstvo, ustaše, milicija i legija.

2) U onim selima, koja graniče sa muslimanskim ili onim gdje ima partizana, ostaviće se potreban broj oružja za odbranu naših sela, naroda i imetka.

I kako su pretstavnici četnika izjavili da na ove uslove nikako ni pod koju cijenu ne mogu pristati, i iznijeli im sve razloge zbog kojih se to ne može učiniti, ipak je prestavnik Njemačke vojske tvrdo ostao pri svojim zahtjevima, navodeći da se nikakav drugi sporazum ne može napraviti.

Posle dužeg dokazivanja ipak je postignuto slijedeće:

Ako četnici do 20 avgusta u 24 čas. ne dadu nikakav odgovor za predaju oružja, onda će se smatrati da pripreme za predaju oružja još nisu izvršene, te će ostati i dalje stanje primirja,

i Njemačka, kao ni Hrvatska vojska neće pucati na četnike.⁴ Ali ako ma ko od četnika samo jedan metak opali na Njijemca, Hrvata, Muslimana ili legiju, onda će njemačka vojska odmah preduzeti opšti napad na cijelu Majevicu, t.j. po-slaće kaznenu ekspediciju, i u tom slučaju bićemo sami krivi za propast srpskog naroda na Majevisi. Milosti neće biti nikakve i ni prema kome.

Isto tako će se preduzeti opšti napad, ako se desi da bude napadnut ili oštećen ma kakav vojni, saobraćajni i dr. objekat.

Dostavlja Vam se prednje, sa naređenjem, da od danas nikakve akcije, ma i najmanje, ne preuzimate bez znanja i odobrenja ovoga štaba.

Odmah svima borcima saopštite važnost ovoga naređenja i upozorite ga na posledice, ako se ne budemo striktno pridržavali ovoga naređenja.

Svaki napad od strane legije i Muslimana odmah, najhitnije dostavljajte ovome štabu, kako bi se blagovremeno mogle preduzeti sve potrebne mjere kod Njemačke komande.

Isto tako odmah izvještavajte sve što budete doznali o kretanju partizana.

Svima borcima saopštite, da će svaki onaj, koji samovoljno izvrši ma kakvu akciju, biti najstrožije kažnjen.

Komandant,

Vojvoda Majevički,5

M.P.6

7Zapisnik održanih pregovora na sednici u Loparama na dan 14 - VIII.

Po prijemu i postupku u akta

M. P.8

Ađutant

Stan. T. Todorović

1 Original (umnožen na šapirografu, ćirilicom) u Arhivu VII, Ča, k. 210, reg. br. 23/2 (BH-V-10973).

2 Radi se o pregovorima povodom zahteva da četnici predaju oružje (Arhiv VII, Ča, k. 210, reg. br. 22/2).

3 Vidi dok. br. 125.

4 U odgovoru Štaba Majevičke četničke brigade od 19. avgusta 1942. »Komandantu nemačke vojske — na ruke potpukovniku Vistu — Tuzla« piše da se nemački zahtev za predaju oružja ne može prihvatiti, pored ostalog, zato što bi srpsko stanovništvo bez oružja bilo izloženo opasnosti da bude uništeno od strane muslimanske legije i što brigadi prei neposredna opasnost od napada 6. istočnobosanske NOU brigade (Arhiv VII, Ča, k. 233, reg. br. 36/2); vidi i dok. br. 147.

5 Radivoje Kerović.

8 i 8 Okrugli pečat: »Četnički odred vojvode Majevičkog«,

7 Tekst do kraja dopisan, na mašini, na poledini dokumenta.

BR. 154

NAREĐENJE KOMANDANTA MAJEVIČKE ČETNIČKE BRIGADE OD 27. AVGUSTA 1942. KOMANDANTU DRINSKOG BATALJONA DA UPUTI 100 ČETNIKA RADI OBEZBEĐE-NJA PROLAZA NEMAČKE KOLONE DRUMOM SAPNA —LOPARE

ŠTAB MAJEVIČKE ČETNIČKE BRIGADE

Pov. br. službeno

27 avgusta 1942. god.

POLOŽAJ

KOMANDANTU DRINSKOG BATALJONA

Položaj,

U subotu, 29. ov.mj. i nedelju 30. Njemačka vojska će da prođe putem Sapna—Lopare i to, prema njihovom izvještaju radi toga, da bi muslimanima pokazala da je doba njihove samovolje prošlo i da je Njemačka vojska spremna da svaku njihovu samovolju spriječi, a Srbima da dokaže, da je Njemačka vojska toliko jaka da zaštiti Srbe.

Nijemci su danas pozivali naše delegate i to im saopštili Kazali su da sa glavnog puta nigdje neće skrenuti, niti će ići prema našim položajima. Takođe se nigdje neće zadržavati, nego će samo u Rastošnici prenoćiti. Milicija i legija ni u kom slučaju neće ići sa njima, niti smije ići iza njih. Iz razgovora sa Nijemcima naši delegati mogli su steći utisak, da Muslimani nemaju nikakve podrške kod Nijemaca.

Radi toga, za nedelju u podne pošaljite u ovaj štab 100.— ljudi, koje ćemo rasporediti duž puta na pojedinim položajima radi obezbjeđenja. To ljudstvo neka se javi u ovaj štab.

Nijemci su dali garanciju da niukom slučaju neće pucati, ali ako bi oni slučajno bili napadnuti, onda će stupiti u borbu.

Ostalom ljudstvu saopštite da toga dana ne opaljuje nijedan metak, osim ako bi bili napadnuti.

M.P.2

Po izdatom naređenju svim komandantima po prednjem, u akta.SB

MP5

Komandant,

Vojvoda Majevički,

Rad. B. Kerović

- 1 Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, Ča, k. 210, reg br. 26/2 (BH-V-10978).
- 2 Okrugli pečat: »Četnički odred vojvode majevičkog«.
- 3 Tekst do kraja dopisan, mastilom, na poleđini originala.
- 4 Savo Božić.
- 5 Okrugli pečat: »Drinski četnički bataljon — Komanda«

BR. 201

**OBAVEŠTENJE ŠTABA TREBAVSKOG ČETNIČKOG ODREDA OD 3. DECEMBRA 1942.
ZAPOVEDNIŠTVU DOMOBRANSKE 4. PEŠADIJSKE DIVIZIJE O NEUSPELOJ AKCIJI
PROTIV PARTIZANSKIH SNAGA U REJONU MAJEVICE¹**

ŠTAB TREBAVSKOG ČETNIČKOG ODREDA

Broj: službeno Dana: 3. XII. 1942.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Doboj.

Zatražio sam dozvolu od te Divizije za slobodan prolaz naših a i Ozrenskih oružanih snaga kao i od Zapovjedništva IV. Bojne 4. Pješačke Pukovnije iz Gradačca, u Majevicu u borbu protiv partizana² i zamolio da se borcima dodijeli ishrana, streljivo i sanitetska njega u smislu protokola o sklopljenom primirju u Lipcu od 28. V. o.g.³ i najavio da će se naše oružane snage uputiti preko Zelinje — Srnice a Ozrenske preko Gračanice — Srnice i tu 29. o.m. prenočiti i odatle krenuti u Majevicu u borbu protiv partizana. Zapovjedništvo IV. Bojne 4. Pješačke Pukovnije kasno me je u noć između 28. i 29. (subotu večer) obavestilo da to Zapovjedništvo nije dozvolilo slobodan prolaz kao i to da naše oružane snage neće dobiti traženo streljivo, ishranu i sanitetsku njegu. Kako sam bio na samom polasku na službenom putovanju u Borjanski Odred, to sam hitno obavestio Komandanta našeg Udarnog Puka⁴ a ovaj opet na prenoćištu u Špionici u nedelju večer 29. XI. obavestio Komandanta Ozrenskog Udarnog Puka⁵ i time je nastala pometnja tako da su se oni vratili kući ne oba-vivši povjerenog i naređenog zadatka.

Naša prva pomoć poslata 21. XI. o.g. u borbu protiv partizana u snazi od 520 ljudi bila je nedovoljna i partizanska špionaža saznala je za njihovo prenoćište te ih je sa peterostruko jačim snagama naročito automatskim oružjem opkolila i borba se vodila nesmanjenom žestinom tako da su na bojnopolju ostala oko 250 mrtvaca s jedne i s druge strane od kojih partizana mnogo više.⁶

Naši borci ispucali su na neprijatelja iz neposredne blizine svu municiju ne samo puščanu nego i pištoljsku i onda obračunavali sa hladnim oružjem nožem i puškom ali su morali podleći. U toj borbi pao je i Komandant našeg Udarnog Bataljona t.j. Komandant 6. (Posavskog) Bataljona Dimitrije Stefanović te Komandant Majevičke Brigade Đuro Bižić.⁷

Razbijeni zdravi borci tog Udarnog Bataljona povratili se neki u svoje jedinice a neki se nalaze po svojim selima na odmaranju u Posavini i ova je Komanda hitno naredila da se povuku u svoje jedinice.

O daljnjem radu u tom pravcu kao i o svem drugom s tim u vezi raspraviće se u subotu 5. o.m. o čemu će to Zapovjedništvo dobiti izvještaj i od ove Komande a i od podčinjene Komande IV. Bojne 4. Pješачke Pukovnije iz Gradačca.

8/XII

Komandant Odreda

Savo Božić

M. P.

Nezavisna Država Hrvatska

4. PJEŠAČKA DIVIZIJA

Stožer

Broj 9755/Tajno 8. XII. — 1942.

DOBOJ

Spis molim vratiti.

ZAPOVJEDNICTVU 3. PJES. DIVIZIJE. — Na uvid

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK, 9-XII-Ib

(Majetić) Majetić

10076/taj

Zapovjedništvo

3. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Broj 6281/taj.

15. XII. 1942.

TUZLA

ZAPOVJEDNICTVU 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE DOBOJ. — Po uvidu

spis se vraća.

ZAPOVJEDNIK, PUKOVNIK

(Radi) **Radi**

19/XII u sp.

Nezavisna Država Hrvatska

4. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Stožer

Broj 10076/Tajno

20. XII. 1942.

DOBOJ

Kao svršeno, u spise!

Glavar stožera, glst. bjk.

(Kadić)

20./XII. Kadić

1 Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, Ča, k. 235, reg. br. 9/13 (BH-X-933/2).

2 Reč je o 6. istočnobosanskoj NOU brigadi i 3. NOP odredu 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske. Protiv tih snaga su udružene ne-mačko-domobransko-četničke snage 24. novembra 1942. preduzele trodnevnu neuspješnu akciju. Opširnije o tome, vidi Zbornik NOR-a, tom IV, knj. 8, dok. br. 230; Oslobođilački rat, knj. 1, str. 316; R. Petovar, n.d., str. 94—96.

3 Vidi dok. br. 89.

4 i 5 Radi se o privremenim nazivima Trebavskog i Ozrenskog četničkog odreda.

6 Napad su 28. novembra 1942, u selu Maleševcima, izveli 6. istočnobosanska NOU brigada i 3. NOPO 3. operativne zone NOV i PO Hrvatske na Majevičku četničku brigadu i bataljon Trebavskog četničkog odreda. Četnici su tada pretrpeli velike gubitke; Opširnije, vidi Zbornik NOR-a, tom XII, knj. 2, dok. br. 193; R. Petovar, n.d., str. 96—102.

7 Komandant četničkog Drinskog bataljona, a ne Majevičke brigade.

